

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНА «МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ»

SCIENTIFIC APPROACHES TO UNDERSTANDING THE ESSENCE OF THE PHENOMENON «INTERCULTURAL INTERACTION»

У статті обґрунтовано основні наукові підходи до розуміння сутності «міжкультурна взаємодія». Підкреслено, що успішна міжкультурна взаємодія стимулює якості людини, притаманні демократичній культурі (неупередженість, бажання висловлюватися й дослухатися до чужих думок, вміння розв'язувати конфлікти мирним шляхом, сприйняття обґрунтованих аргументів інших); сприяє зміцненню демократичної стабільності та подоланню забобонів і стереотипів у суспільному житті й політичній риторичі, полегшує створення коаліцій із представників різних культурних і релігійних громад, тому може запобігати деескалації конфліктів. Наголошено, що культура як складова й обов'язкова умова людської життєдіяльності найчутливіша до процесів глобалізації та модернізації. Вона має більше, ніж інші сфери суспільства (політика, економіка тощо), різноманіття прояву, оскільки організована не на основі певних законів функціонування, а за принципом духовного авторитету. Це уможливило не тільки одночасне співіснування різних культурних традицій, але й сприяє їх взаєморозумінню, визнанню відмінностей, а освоєння культурних традицій різними народами сприяє збагаченню їх соціокультурного досвіду. Міжкультурна взаємодія визначається як комплексна суперечлива й амбівалентна характеристика сучасності, яка є поєднанням багатьох складників і залежить від впливу низки системних чинників, а саме: суспільно-політичних, світоглядно-аксіологічних, історико-спадкоємних, культурно-цивілізаційних, стереотипних. Доведено, що кожна національна спільнота є можливою тільки за умови існування на межі культур, в одночасному діалозі з іншими цілісними культурами. Визнання рівноправності всіх культур світу, їх цінності й унікальності і є основою успішної міжкультурної комунікації. Акцентовано також, що в ході впливу глобалізаційних процесів на культуру і міжкультурні відносини, поруч із позитивними чинниками (розширення можливостей спілкування між культурами, культурне збагачення) існують також ризики, які виникають під час взаємопроникнення та взаємовпливу культур завдяки засобам масової комунікації – низка духовних, психологічних проблем, і насампе-

ред проблема адаптації до них людини, бо глобальний інформаційний простір є тим важелем, що змінює сам характер міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, культура, глобалізація, міжкультурний діалог.

The article substantiates the main scientific approaches to understanding the essence of "intercultural interaction". It is emphasized that successful intercultural interaction stimulates human qualities inherent in democratic culture (impartiality, willingness to express and listen to other people's opinions, ability to resolve conflicts peacefully, acceptance of reasoned arguments of others); contributes to strengthening democratic stability and overcoming superstitions and stereotypes in public life and political rhetoric, facilitates the creation of coalitions from representatives of different cultural and religious communities, therefore can prevent de-escalation of conflicts, globalization and modernization. It has more than other spheres of society (politics, economy, etc.), a variety of manifestations, because it is organized not on the basis of certain laws of functioning, but on the principle of spiritual authority. This enables not only the simultaneous coexistence of different cultural traditions, but also contributes to their mutual understanding, recognition of differences, and the development of cultural traditions by different peoples contributes to the enrichment of their socio-cultural experience. It is emphasized that globalization processes contribute to the fact that intercultural communication has become one of the leading directions in international interaction. In this context, a rather important component is the interaction between representatives of different peoples through art. Such communication, according to the author, at first glance does not oblige to anything except contemplation, helps to reduce the level of xenophobia and prejudice among representatives of different peoples in relation to each other. In addition to the features that distinguish one culture from another, genres, methods, directions, etc., which are widely used by artists representing many nations to broadcast their thoughts, positions and, as a result, ethical attitudes, have spread in the modern world.

Key words: intercultural interaction, culture, globalization, intercultural dialogue.

УДК 316.722:316.732-043.5(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.28>

Кентеш І.С.,
аспірант, концертмейстер кафедри
музичного мистецтва
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі, відбуваються глобальні зміни, які виявляють суттєві протиріччя практично в усіх сферах життя суспільства, що спричинює протистояння єдності та різноманіття, а також загальносвітових тенденцій інтеграції та водночас дезинтеграції. Найбільш чутливою до даних процесів залишається сфера культури, тому що саме культура є багатогранною й спрямованою на забезпечення досягнення кожною особистістю власного

духовного світу. Так, безперечно, глобалізація найчастіше асоціюється з негативним впливом на культуру, проте, глобалізація водночас дає можливість різноманітним культурам стати більш відомими, вийти за межі етнічної або національної обмеженості, що створює міцне підґрунтя для міжкультурної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження свідчать, що культурна ідентичність одного народу перебуває в тісному зв'язку

із самобутністю інших народів, а отже всі народи залучаються до процесу комунікації. Таким чином, спостерігаємо паралельний розвиток таких суперечливих процесів як: прагнення до рівноправного міжкультурного діалогу і нав'язування своєї культури, принципів, цінностей іншим. Подолання означених труднощів можливе через зіставлення своєї та чужої культури, виявлення, сприймання і толерантне ставлення до відмінностей, готовність прийняти іншу культуру, адекватне розуміння представника іншого етносу. Означені процеси, на думку дослідників і є основними складовими міжкультурної взаємодії.

Вивчення ролі впливу глобалізаційних процесів на розвиток міжкультурної комунікації досліджено науковцями С. Амінім, О. Білоус, М. Елброу, Є. Камінським, В. Сіденко та ін.

Феномен «міжкультурної взаємодії» розкрито у працях філософів (В. Андрущенко, В. Біблер, Є. Бистрицький, В. Кремень та ін.), психологів (П. Кондратьєв, В. Котигоренко, Л. Моїсеєнко та ін.) та фахівців галузі культурології П. Гуревича, Г. Єлізарової та ін.

Окремі аспекти вивчення міжкультурної взаємодії в різних видах професійної діяльності висвітлено у працях Ю. Паскевської, В. Погребняка, С. Радул, О. Слоньовської, К. Тараненко, О. Тіщенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність, соціальна значущість, недостатня теоретична розробленість окресленої проблеми обумовлюють необхідність виокремлення та обґрунтування наукових підходів до розуміння сутності феномена «міжкультурна взаємодія».

Мета статті – обґрунтувати основні наукових підходів до розуміння сутності феномена «міжкультурна взаємодія».

Виклад основного матеріалу. Сучасне світове співтовариство з його стрімкою інтеграцією та глобалізацією має два вектори розвитку. З одного боку, відбувається взаємопроникнення і взаємобогачення культур, народів, напрацьовується досвід міжкультурного діалогу та взаємодії, формується модель толерантного бачення та сприйняття «іншого», «культурно відмінного» тощо. З іншого – відповіддю на ці ж процеси стає традиціоналізація (прагнення повернутися до основ свого життя, його витоків, відтворити звичні, укорінені протягом століть форми буття суспільства), що виявляється у спробах «закритися», культивувати власну культуру, передбачає збереження значної соціальної дистанції, а у крайніх випадках – навіть прояви агресії стосовно тих, хто «інший», «чужий». Інший рівень міжкультурної взаємодії – це взаємодія в межах однієї країни – це культурна взаємодія між титульною нацією та національними меншинами [5, с. 10].

Важливим завданням для багатонаціональної держави є можливість знайти найоптимальніші форми міжнаціональної взаємодії, базованої на мультикультурлізмі та взаємній толерантності.

Необхідно підкреслити, що одним з пріоритетних завдань для провідних міжнародних організацій є встановлення й формування міжкультурної взаємодії, зокрема на цьому фокусують свою увагу такі провідні організації як: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Рада Європи (РЄ), Організація Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та ін.

Як зазначає Я. Гнатенко [1], успішна міжкультурна взаємодія стимулює якості людини, притаманні демократичній культурі (неупередженість, бажання висловлюватися й дослухатися до чужих думок, вміння розв'язувати конфлікти мирним шляхом, сприйняття обґрунтованих аргументів інших); сприяє зміцненню демократичної стабільності та подоланню забобонів і стереотипів у суспільному житті й політичній риториці, полегшує створення коаліцій із представників різних культурних і релігійних громад, тому може запобігати деескалації конфліктів.

На думку І. Шулякова [6], основним критерієм, який визначає міжкультурну взаємодію, є результат впливу однієї культури на іншу. Відповідно до цього показника, взаємодія між двома культурами здійснюється за одним із чотирьох сценаріїв:

- 1) «плюс на плюс» – взаємне сприяння розвитку;
- 2) «плюс на мінус» – асиміляція (поглинання) однієї культури іншою;
- 3) «мінус на плюс» – модель взаємодії, аналогічна другому варіантові, тільки контрагенти міняються місцями;
- 4) «мінус на мінус» – обидві взаємодіючі культури негативно впливають одна на одну.

Така типологія, зазначає автор просто та легко емпірично інтерпретована, характеризується певними істотними недоліками. По-перше, весь спектр міжкультурних взаємодій зводиться тільки до трьох варіантів (оскільки другий і третій сценарії практично ідентичні), водночас насправді він є різноманітнішим. По-друге, у цій типології немає будь-яких вказівок на фактори, що зумовлюють «вибір» того чи іншого варіанта взаємодії. По-третє, у ній зовсім не розкривається зміст взаємодії культур: у чому саме виражається придушення однієї культури іншою, які критерії того, що культура сприяє розвитку свого контрагента, яким чином відбувається асиміляція [6, С. 86–87].

У дослідженнях науковців міжкультурна взаємодія визначається як комплексна суперечлива й амбівалентна характеристика сучасності, яка є поєднанням багатьох складників і залежить від

впливу низки системних чинників, а саме: суспільно-політичних, світоглядно-аксіологічних, історико-спадкоємних, культурно-цивілізаційних, стереотипних і т.ін. Кожна національна спільнота є можливою тільки за умови існування на межі культур, в одночасному діалозі з іншими цілісними культурами. Визнання рівноправності всіх культур світу, їх цінності й унікальності є основою успішної міжкультурної комунікації.

Так, вивчаючи взаємовплив культур В. Кремень [4] акцентує увагу на їх нерівноправності, прагненні домінувальної культури визнати свої цінності як універсальні, нав'язати себе іншим, унаслідок чого й виникають конфлікти. Відповідно, розвиток суспільства може призвести до зменшення різноманітності та відмінності культур. Розглядаючи дію глобалізаційних процесів на культуру і міжкультурні відносини, дослідник, поруч із позитивними чинниками (розширення можливостей спілкування між культурами, культурне збагачення) виокремлює ризики, які виникають під час взаємопроникнення та взаємовпливу культур завдяки засобам масової комунікації – низку духовних, психологічних проблем, і насамперед проблему адаптації до них людини, бо глобальний інформаційний простір є тим важелем, що змінює характер діалогу між культурами.

Серед основних чинників впливу на педагогічний процес формування міжкультурної взаємодії, Т. Колбіна визначає: об'єктивні, суб'єктивні, особистісні, людські. Опираючись на них, вона виокремлює систему педагогічних принципів формування міжкультурної взаємодії, що спрямовані на зменшення або зняття рівня суперечностей, які виникають під час процесу комунікації [3, с. 282]:

- принципи професійної спрямованості,
- гуманітаризації вищої освіти,
- гуманізації відносин між учасниками педагогічного процесу,
- культуровідповідності,
- науковості,
- діалогічності,
- толерантності,
- особистісно орієнтованого навчання.

Застосування означених принципів, підкреслює дослідниця, сприятиме покращенню стосунків між учасниками процесу міжкультурної комунікації, зменшенню суперечностей, усвідомленню значущості загальнолюдських цінностей і національних особливостей на тлі інтегративних міжнародних процесів [3, с. 281–288].

Н. Кваша та Н. Кутузова [2] підкреслюють, що глобалізаційні процеси сприяють тому, що міжкультурна комунікація стала одним з провідних напрямів у міжнародній взаємодії. В цьому контексті доволі важливим складником є взаємодія між представниками різних народів за допомогою мистецтва. Така комунікація, на думку авторів,

на перший погляд ні до чого, крім споглядання, не зобов'язує, сприяє зниженню рівня ксенофобії та упередженості серед представників різних народів стосовно одне одного. Крім рис, які відрізняють одну культуру від іншої, в сучасному світі розповсюдились жанри, методи, напрями тощо, які широко використовуються митцями-представниками багатьох народів для транслявання своїх думок, позиції і, як результат, етичних установок.

Висновок. Отже, здійснений теоретичний аналіз основних наукових підходів до розуміння сутності феномена «міжкультурна взаємодія» дає нам змогу зробити висновок, що міжкультурна взаємодія – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або кількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Для сучасних націй, до яких належить багато соціальних груп, різних за своїми етнонаціональними, духовно-ментальними характеристиками, основним чинником співіснування є діалог культур. Вирішальне значення у процесах взаємодії культур набуває зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи тієї культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гнатенко Я. В. Формування міжкультурної компетентності бакалаврів із міжнародної економіки. Навч.-метод. посіб. для викладачів і студентів. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава. 2020. 125 с.
2. Кваша Н., Кутузова Н. Міжкультурна комунікація в глобальному світі: етичний вимір URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjhgpy1jtb7AhUohf0HHdglAhkQFnoECBEQAQ&url=http%3A%2F%2Fspace.onu.edu.ua%3A8080%2Fbitstream%2F123456789%2F32040%2F1%2F%25D0%259A%25D0%25B2%25D0%25B0%25D1%2588%25D0%25B0.pdf&usq=AOvVaw3hd7yx-XJqcf4hYILM9vAS> (дата звернення 26.11.2022).
3. Колбіна Т. В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів : теоретико-методологічний аспект : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. 392 с.
4. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту. Виклик України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для XXI століття : матеріали Всеукр. нау к-практ. конф., 26–27 червня 2007 р. Київ : ТОВ УПВК «Ексоб», 2007. С. 3–10.
5. Спільна історія. Діалог культур: Навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів та студентів вищих навчальних закладів. Львів : ЗУКЦ, 2013. 256 с.
6. Шуляков І. М. Міжкультурна взаємодія та її види. Культура України. Серія: Культурологія. 2017. С. 85–93.